

HOOFDSTUK II.

Dialektiese Verschillen.

§ 11. Men leest bij Viljoen, § 91 alinea 1, het volgende:

„Dialektische Eigenthümlichkeiten, Verschiedenheiten in Aussprache der Wörter und Wortformen, gibt es ja in dem ganzen grossen Sprachgebiet kaum“. Vgl. nog t. a. p. § 69. Hoewel 't zeker is dat men in het Afrikaans van eigenlike dialekten niet mag spreken, heeft de schrijver in de aangehaalde woorden de dialektiese eigenaardigheden toch zeker heel wat onderschat. Ik laat voor 't oogenblik buiten beschouwing de vorm van Afrikaans die leeft in de mond van de verarmde en dikwels heel laag gezonken blanken, welke wonen in de dun bevolkte en weinig bezochte streken van ons land, b.v. het Noordwesten van de Kaap Kolonie. Met de toestanden van die verachterde landgenoten zijn wij nog lang niet in voldoende mate bekend, doch volgens mededelingen van betrouwbare personen, die die streken weleens hebben bezocht, mogen wij aannemen dat de blanken aldaar een taal spreken die aanmerkelijk afwijkt van het gewone Afrikaans, niet alleen in uitspraak, maar ook in de betekenis van de woorden, en niet t minst in de zinsbouw. De gekleurde bevolking van de Kaap Kolonie — de Kaffers niet meegerekend —, die hun eigen taal hebben verloren en zich

uitsluitend van het Afrikaans bedienen, spreken eveneens een taal die van het gewone Afrikaans vrij wat verschilt. Vooral echter moeten de afwijkingen groot zijn in het Afrikaans van de zogenaamde Basterds, personen van een gemengd ras, in het Noorden en Noordwesten van de Kaap Kolonie en ten Noorden van de Oranje-Rivier, terwijl er grote overeenkomst bestaat tussen hun taal en die van de verachterde blanken in diezelfde streken. Ook de Grikwas spreken een soort Afrikaans, dat overeenkomst vertoont met de taal der verachterde blanken in bovengenoemde delen van het land. Hiervan zal ik enige voorbeelden geven aan 't eind van dit hoofdstuk. Vgl. over de Basterds en Grikwas G. W. Stow, *The Native Races of South Africa* (London 1905), p. 317, 318 en vlg., Theal, *History of South Africa* (London 1903), deel II (1795—1828), p. 57, 132 vlg. en p. 212.

Ik zal mij hier echter beperken tot het Afrikaans dat gesproken wordt in de beschaafde streken. Wegens het uitgestrekt gebied, en vooral door de omstandigheid dat er in dit opzicht zo goed als niets opgetekend is, wordt 't onmogelijk nauwkeurig aan te geven waar en in welke mate de dialektiese eigenaardigheden voorkomen, waarvan hier sprake zal zijn. Ik deel hier mee wat ik zelf heb opgemerkt op mijn reizen en in de omgang met Afrikaners uit verschillende delen van het land, alsook wat ik op vragen, speciaal daartoe opgesteld, vernomen heb van een aantal landgenoten die uit verschillende delen van Zuid-Afrika afkomstig zijn en tans in Nederland studeren. Een gedeelte van deze dialektiese eigenaardigheden komen o. a. ook in het distrikt Worcester voor, waar ik geboren en opgegroeid ben en waarvan ik derhalve de taal, op afwijkende punten, als grondslag heb gekozen. De voornaamste dialektiese verschillen die ik ken, deel ik hier mede.

Vokalen.

§ 12. Naast *ie* vindt men de diftong *y* (*ei*) in *yder* naast *ieder*, *ymant* naast *iemant*, Vilj. p. 53, 14. Mansvelt geeft eveneens „*eider*”. In Worcester ¹⁾ ken ik enkel de vorm met *ie*.

§ 13. In plaats van de gerekte, gesloten *u*, vindt men in sommige streken de diftong *ou* in *waarskou* naast *waarsku*. Viljoen (p. 53, 13) geeft de vormen *waarskou* en *dou* als Afrikaans. *Waarskou* is mij in Worcester niet bekend, terwijl ik *dou* enkel uit het Nederlands ken. De heer Viljoen is, naar ik meen, afkomstig uit Richmond. *Waarskou* komt o. a. voor in Calvinia, Beaufort West, Rouxville en Middelburg (Transvaal), in sommige van die streken echter meer onder gekleurden. Vgl. over *ou* naast *u* J. te Winkel, Album-Kern, bl. 171 vlg.

Voor *rusie* hoort men tamelijk algemeen *roesie*, hoewel deze vorm, teminste in Worcester, als plat wordt beschouwd.

Bij velen is de neiging heel sterk om de *u* te ontronden en nagenoeg gelijk te maken aan *ie*, zodat er haast geen verschil bestaat tussen de woorden beantwoordende aan Ndl. *muur* en *mier*. Gewoonlik wordt gezegd dat die neiging heel sterk is aan de Paarl. doch uit de mij gedane mededelingen is 't mij duidelijk gebleken dat men deze overgang eveneens op grote schaal aantreft in de binnenlanden, o. a. te Graaff-Reinet en Rouxville. Algemeen Afrikaans is deze overgang echter niet, zodat de opmerking van Logeman, *How to speak Dutch* ⁴, p. 35, n°. 11, slechts voor 'n gedeelte juist is.

§ 14. Vooral aan de Paarl en te Stellenbosch gaat de gerekte, gesloten *e* over tot *ie*, die van de gewone *ie* enkel

¹⁾ Waar de naam van een dorp, b. v. Worcester, wordt genoemd, worden dorp en distrikt daarmee bedoeld.

daarin verschilt dat hij langer is. Het verschil tussen *bien* voor *been*, en *sien* ligt dus alleen in de lengte van de *ie*. Vóór *r* gaat *e* niet over tot *ie*: *weer*, *keer*, *seer*, *leer*, *beer* en zo voort. Dat de *e* in deze positie blijft, zal toe te schrijven zijn aan de invloed van de *r*, waarvoor een vokaal een opener uitspraak aanneemt. Naast *twee* geeft Mansvelt *twie*, en voegt aan de laatste vorm toe „bovenlandsch”. Wanneer onder „bovenlandsch” verstaan moet worden ongeveer de Zuidelijke gedeelten der Kaap Kolonie, zoals gewoonlijk 't geval is. dan is deze opmerking bepaald onjuist ¹⁾. In Worcester o. a. wordt deze *e* niet als *ie* uitgesproken. Deze overgang is beperkt tot Paarl, Stellenbosch en naaste omgeving.

§ 15. *E* gaat over tot *eu* in *beusem* voor *besem* o. a. in Oudtshoorn, Riversdal, Willowmore en Rouxville. In Worcester is mij deze overgang niet bekend.

Opm. *Beusem* komt ook in gewestelijk Nederlands voor; zie Ndl. Wdb., kolom 2451. In het Zaaans heeft men *beuzem* naast *bezem*, zie Boekenoo gen i. v.

§ 16. *E* wisselt af met de diftong *y* in *gemynte* naast *gemeente* onder anderen in Richmond (Vilj., bl. 53, 12), Koffiefontein, Rouxville en Middelburg (Transvaal). In Rouxville en Richmond o. a. hoort men eveneens *myning* naast *mening*, zie Viljoen t. a. p. Deze afwisseling is ook in het Mnl. gewoon, zie van Helten, Mnl. Sprk. § 59. d. In Worcester is hij mij niet bekend.

§ 17. In sommige streken is de neiging heel sterk om de *eu* te ontronden en nagenoeg gelijk te maken aan de korresponderende ongeronde vokaal *e*. Naar de ontvangen mededelingen, schijnt deze ontronding vooral veel voor te

¹⁾ In Worcester heb ik *bovenlands* wel horen gebruiken om aan te duiden de streek ongeveer van Wellington tot Kaapstad.

komen in de Noordelijke en Oostelijke gedeelten van de Kaap Kolonie, in de Oranje-Vrijstaat en de Transvaal. Hoewel de *eu* in het Afrikaans minder gerond is dan in het Nederlands, nadert hij niet zo zeer tot de *e*.

Opm. 1. In 't woord *Europa* verschilt de uitspraak van de aanvangsvokaal in sterke mate in verschillende streken, soms ook bij verschillende personen uit dezelfde streek. De echte geronde *eu* hoort men doorgaans niet, doch nu eens *Eropa*, dan weer *Ieropa*, *Uropa*, soms *Uiropa*. De laatste uitspraak is echter waarschijnlijk meer aan invloed toe te schrijven van het Nederland, waarin *eu* in dit woord, en ook in enkele andere, dikwels als *ui* uitgesproken wordt.

Opm. 2. De vorm *juk* voor *jeuk*, die ik weleens in Worcester heb gehoord, is voor mij plat, zo ook *spulletjie*, vgl. *kinder-spulletjies* (Di Steweltjiis fan Sanni, Afrik. Ged., p. 71), voor *speuletjie*. Men hoort ook *nuk* voor *neuk* (afranselen), op zichzelf een ongunstig woord.

§ 18. Vrij algemeen is de afwisseling van *eu* met *ui* in *sleutel* naast *sluitel*, *peul* naast *puil*, nld. *puilen*. In Worcester o. a. worden de vormen met *ui* bepaald als plat beschouwd. Men hoort ook *slytel*, dat uit *sluitel* ontstaan is door ontronding, zie § 27. In sommige andere distrikten, o. a. Stellenbosch, vindt men *eu* naast *ui* nog in *geut* naast *guit*, *smeul* naast *smuil*, *peul* „husk” naast *puil*. Men hoort ook *reun* naast *ruin*.

In de Noordelijke en Oostelijke delen van de Kaap Kolonie, in de Oranje-Vrijstaat en Transvaal hoort men vrij algemeen *hunning* voor *heuning*, Ndl. *honing*.

Opm. Voor *meul*, Ndl. *molen*, de enige mij bekende vorm in Worcester, hoort men o. a. in Riversdal de vorm met toonloze *e* op 't eind *meule*. Deze vorm wordt ook door Mansvelt gegeven. Vgl. Oud-Beierl. *meulə*, Opprel, § 16, a.

§ 19. In een groot gedeelte van het Afrikaanse taal-

gebied, vooral in de binnenlanden, is de overgang van *i* tot korte *e* heel gewoon in sommige woorden. Zo hoort men *neggi*, *geseg*, *opreg* (ww.), *distrek* voor *niggie*, *gesig*, *oprig*, *distrik*. Terwijl de neiging vrij algemeen bestaat in het Afrikaans om in vele woorden de korte *e* vóór een nasaal te laten overgaan tot *i*: *bring*, *dink*, *string* (van het paardetuig), *swingel* enz., Ndl. *brenge*, *denken*, *streng*, *zwengel*, vindt men daarentegen in deze streken enkele woorden waarin *i* weer overgaat tot *e*: *kent*, *kenners*, *pro(e)fensie* voor *kint*, *kinners*, *pro(e)finsie*. De neiging bestaat om deze sekondaire *e*, zowel voor een niet-nasale konsonant als voor een nasaal, in mindere of meerdere mate te rekken, zodat bij velen de *e* in *neggie*, *kent* enz. de gerekte, open *e* van b. v. *seh* nadert.

In Worcester heb ik dikwels *kent*, *kenners* gehoord, doch terwijl de sekondaire *e*, voor zo ver hij hier voorkomt, stellig als onbeschaafd wordt beschouwd, hoeft dit in sommige andere distrikten van het land niet het geval te zijn. Zo zien vele beschaafden, o. a. in Oudtshoorn, niets plats in *geseg* voor *gesig*.

In Worcester heb ik soms *kens* gehoord voor *kins* uit *kints*, in de regel, hoewel niet uitsluitend, in de mond van minder beschaafden.

Opm. 1. In Afrik. Ged., bl. 11, leest men *neggi*, doch daarnaast *niggi*, zodat de eerste vorm misschien op een drukfout berust.

Opm. 2. Onder gekleurden heb ik dikwels *i* gehoord in plaats van korte *e* vóór nasaal, in die woorden waar de *e* bij de meesten blijft: *stim*, *onbekint*, *kin* voor *stem*, *onbekent*, *ken* voor *kan*. In de binnenlanden, o. a. in Transvaal, heb ik *i* ook onder blanken gehoord.

§ 20. Na palatale *g*, *sj* (d. i. de stemloze spirant gevormd met tong-blad en -punt) en de palatale klapper *tj*, gaat *i* dikwels over tot gerekte, gesloten *e*: *geef*, *geester*,

(ook wel *sjeef*, *sjeester*), *tjees*, *tjeent*, *tjeners* voor *gif*, *gister*, *kis*, *kint*, *kinners*. In Worcester wordt *ee* in plaats van *i*, hetgeen ik onder gekleurden heb gehoord in *geef*, *geester*, als zeer plat beschouwd. In een groot gedeelte van de binnenlanden van de Kaap Kolonie, Oranje-Vrijstaat en Transvaal, o. a. Willowmore, Strijdenburg, Koffiefontein, Rouxville, Potchefstroom en Rustenburg. wordt in die overgang echter niets onbeschaafds gezien.

§ 21. Ongeveer in dezelfde streken van het land hoort men heel vaak *perskie* naast *perske* (Ndl. *perzik*), mrv. *perskies*, voor *perske*, *perskes*, en *oener* voor *onner*. Bij velen geldt deze overgang dan niet voor plat, wat in Worcester zonder uitzondering 't geval is.

Opm. Onder mindere blanken en onder gekleurden hoort men op sommige plaatsen, o. a. Koffiefontein en Middelburg (Transvaal), *sperskie* voor *perskie*.

§ 22. In de Westelijke Provincie van de Kaap Kolonie zegt men gewoonlijk *artappel*. *morre*, *noi* „jonge dame en benaming van de gekleurden voor de vrouw des huizes”, in beide laatste woorden met de gerekte. open *o*, terwijl men in nagenoeg het overige gedeelte van het taalgebied gewoonlijk hoort *ertappel*, *more*, *nooi*.

Opm. Op sommige plaatsen, b. v. in de buurt van Vereeniging, zegt men *nooi* van de vrouw des huizes, *nooie* van een jonge dame.

Evenzo moet *oek* (vgw.) vooral voorkomen in de Westelijke Provincie, *ok* in de rest van het gebied, zie Viljoen, bl. 40.

Men leest herhaaldelijk *goi* (waarmee korte *o* bedoeld zal zijn), in plaats van *gooi* in de Kon. f. Sk., bl. 77² (tweemaal), bl. 78¹ (viermaal). Hoogenhout geeft in het glossarium *goi*, en *gooi* tussen (). Hieruit mag men opmaken dat teminste in het distrikt Paarl, van waar

de heren du Toit (schrijver van de Kon. f. Sk.) en Hoogenhout afkomstig zijn, *goi* de gewone vorm is. In Worcester wordt *goi*, dat ik hier wel eens heb gehoord, als plat beschouwd.

§ 23. Vooral in de Oostelijke Provincie van de Kaap Kolonie, in de Oranje-Vrijstaat en Transvaal zegt men *ken* voor *kan*. Soms hoort men zelfs *kin*, zie § 19, opm. 2. Indien *ken* in Worcester voorkomt, ik zou haast zeggen in de Westelijke Provincie, is 't stellig onder gekleurden en mindere blanken. In een brief van de weduwe P. Retief (Preller, Pieter Retief, bl. 119 vgl.) lezen wij tweemaal *ken*. Zij was volgens de schrijver uit de Oostelijke Provincie afkomstig, en een heel beschaafde vrouw. Zoals bekend is, hoort men dikwels *ken* voor *kan* onder beschaafde Hollanders.

Een eigenaardigheid vooral van de Oostelijke Provincie is eveneens *kon*, imperfektum van *ken*, waar wij in de Westelijke Provincie het perfektum bezigen *het geken*, en *kon* alleen kennen als de verleden tijd van het hulpwerkwoord *kan*.

Taanta in plaats van *tanta* is plat in de Westelijke Provincie, terwijl dit, o. a. in de binnenlanden van het taalgebied, niet 't geval hoeft te zijn.

§ 24. Een duidelijk verschil tussen de Westelijke Provincie en de rest van het gebied vertonen over 't algemeen de woorden *laag*, *laagte*. In de eerst genoemde streek, b.v. in Worcester, hoort men dikwels *leegte*, doch enkel onder gekleurden, mogelijk ook bij minder ontwikkelde blanken. *Leeg* heb ik hier nooit gehoord. In het overige taalgebied behoren *leeg*, *leegte* bij velen tot de beschaafde uitspraak. Men hoort daar „die fool het *leeg* bij die gront geflie”, „die man het te *leeg* geskiet”, „die tafel staat *leeg*” en zelfs „'n *lee* tafel”, „'n *lee* huis”, waarvoor men elders zegt „'n *lae* tafel”, 'n *lae* huis”. 't Moet dan uit het verband worden opgemaakt of *leeg* of *laag* bedoeld is.

Opm. Volgens Heinsius, Klank- en Buigingsleer van de taal des Statenbijbels § 13, is *leeg* in de hedendaagse dialekten zeer verbreid. Het komt overal voor „met uitzondering van Waterland, Amsterdam, West-Utrecht en Zuid-Holland tot aan de Maas. Voor Kiliaan en Plantijn is *leege* de gewone vorm.” Vgl. nog Opprel, Het Dialect van Oud-Beierland, § 7. Voor *leeg* in het Mnl. en in de taal van de zeventiende eeuw, verwijs ik naar te Winkel, Geschiedenis der Ndl. Taal, bl. 69.

§ 25. In verschillende streken zeggen beschaafden *pappelier*, zonder dat, naar 't schijnt, deze vorm tot een bepaald gedeelte beperkt is. Mij is in Worcester enkel *poppelier* bekend. In de buurt van Vereeniging o. a. komt ook voor *kambys* voor *kombuis*, doch niet bij beschaafden.

§ 26. Vooral aan de Paarl en te Stellenbosch bestaat de neiging de gerekte, gesloten *o* uit te spreken als lange *oe*, zodat deze sekondaire *oe* van de gewone *oe* alleen in lengte verschilt. Men hoort dus *boem*, *loep*, *sloet*, *koop*, *loet* enz., met lange *oe*, voor *boom*, *loop*, *sloot*, *koop*, *loot*. Vóór *r*, die aan de voorafgaande vokaal een opener uitspraak geeft, gaat *oo* niet over tot *oe*: *boor*, *hoor*, *stoor*, *foor* enz.

§ 27. In vele streken is de neiging heel sterk om de diftong *ui* te ontronden en nagenoeg, of in 't geheel, gelijk te maken aan de diftong *y*. Men hoort dan *mys*, *hys*, *byte*, *tyn*, *bryn*, *dyk* enz., voor *muis*, *huis*, *buite*, *tuin*, *bruin*, *duik*. Ook hier krijgt de Paarl dan weer de schuld, en wordt vaak gezegd dat deze overgang uitsluitend daar wordt waargenomen. Uit de ontvangen opgaven is 't mij echter gebleken dat *y* in plaats van *ui* vooral in de binnenlanden veel voorkomt, o. a. in Oudtshoorn, Rouxville en Potchefstroom. In Worcester kan ik mij niet herinneren deze ontronding gehoord te hebben.

§ 28. Men hoort *henning* voor *hyning* o. a. in Willow-

more. Ook Mansvelt geeft *heining* (d. i. *hyning*) of *henning*. In Oudtshoorn hoort men ook *hening*.

§ 29. In de Westelike Provincie zegt men *skree*, *grave*. Verder naar het Noorden en Oosten schijnen *skreeu*, *skreeou* naast *skrou*, *graaou*, *graaou*, *grau*, *grau*, *grou* de meer gewone vormen te zijn. Voor zo ver deze vormen in de Westelike Provincie voorkomen, gelden ze voor *plal*.

Zowat overal hoort men, gewoonlik onder gekleurden, *lou* naast en voor *leeou*.

Konsonanten.

§ 30. In het distrikt Malmesbury hoort men, haast zonder uitzondering, in plaats van de gewone Afrik. tand-*r* de keel-*r*, waarbij echter zo goed als geen trilling van de huid wordt waargenomen.

§ 31. Vooral aan de Paarl en te Stellenbosch wordt de verbinding *tj*, in de verkleiningsuitgang *-tjie*, door velen als *t + j* uitgesproken, evenals in het Nederlands. In de rest van het gebied wordt *tj*, voor zo ver *-tjie* niet door *-kie* vervangen wordt, als palatale klapper uitgesproken.

§ 32. Volgens Viljoen. § 91, wordt de uitgang *-tjie* in de Noordelike gedeelten, inzonderheid in de Oranje Vrijstaat en Transvaal, meestal door *-kie* vervangen. Volgens de ontvangen opgaven, is dit te sterk gezegd, hoewel 't schijnt dat *-kie* in deze streken in verschillende woorden voorkomt in plaats van *-tjie*.

§ 43. In de Noordelike en Oostelike gedeelten van de Kaap Kolonie, in de Oranje-Vrijstaat en Transvaal, gebeurt 't vaak dat *g* en *k* respektievelik overgaan tot de palatale *g* en de palatale klapper *tj* vóór *i* en korte *u*, waarbij *i* dan gewoonlik overgaat tot de gerekte, gesloten *e*: *gif* naast *geef*, *gister* naast *geester*, *gulp*, *tjis* naast

tjees, *tjint* naast *tjeent*, *tjinnens* naast *tjeners*, voor *gif*, *gister*, *gulp*, met gutturale *g*, *kis*, *kint*, *kinnens*. Deze overgangen neemt men ook bij beschaafden waar, hoewel velen onder hen dat zullen loochenen. *K* gaat dan ook over tot *tj* vóór *ee*: *tjeer*, *tjeel* voor *keer*, *keel*. Ook vóór *ui* hoort men *tj* in *tjuiken* voor *kuiken*.

Dikwels hoort men in deze streken *sj* (d. i. de palatale spirant gevormd met tong-blad en -punt) in plaats van de palatale *g* vóór *i*, *ee* en korte *e* : *sjif*, *sjister* naast *sjeef*, *sjeester*, *sjee*, *sjelt* voor *gif*, *gister*, met gutturale *g*, *gee*, *gelt*, gewoonlik met palatale *g*; *sj* schijnt echter meestal voor plat te gelden.

In Worcester heb ik onder gekleurden de palatale *g* gehoord in *gif*, *gister* naast *geef*, *geester*; in *gulp* is hij mij daar onbekend. Eveneens is mij *sj* voor *g*, palataal of gutturaal, en *tj* voor *k*, in Worcester ten enenmale onbekend. Zelfs in de Westelike Provincie komt *tj* in plaats van *k*, volgens de ontvangen opgaven, niet voor, doch *sj* voor *g* schijnt daar sporadies wel voor te komen.

§ 34. In vele delen van het land, vooral de Noordelike en Oostelike, gaat *k* over tot *t* vóór *l* : *tluit*, *tlont*, *tliip*, *tloof* voor *kluit*, *klont*, *kliip*, *kloof*. Het verschil in uitspraak, op zichzelf niet groot, ontsnapt dikwels aan het oor; ik kan mij niet herinneren deze overgang ooit in de Westelike Provincie, inzonderheid Worcester, te hebben gehoord.

§ 35. Voor zo ver mij uit eigen waarneming bekend, en ook naar de ontvangen opgaven, is *w* in de Westelike Provincie, inzonderheid in Worcester, steeds labiodentiaal. Bij iedereen uit de rest van het taalgebied naar wiens taal ik heb geluisterd, hoorde ik na een konsonant een bilabiale *w* uitspreken, waarbij de lippen echter niet zo ver uitgestoken worden als bij de Eng. *w*. Bij sommigen hoorde ik de bilabiale *w* enkel na een gutturale konso-

nant: *kwagga*, *ghwarrie*, *kwartaal*, *kwas*, *kwaat*, *kveper*; bij anderen na elke konsonant, gutturaal of niet: *sweep*, *swerm*, *dwing*, *dwaal*, *twijfel*, *twee*, *twaalf*, *twis* enz. Vgl. § 87. 4.

§ 36. Op één syntakties punt o. a. is er een duidelijk verschil tussen het beschaafde Afrikaans van de Westelijke Provincie en, over 't algemeen gesproken, van de rest van het gebied. In een zin waarin van het hoofdwerkwoord een tweede werkwoord afhangt — eigenlijk een infinitief, wat men echter in t Afrikaans aan de vorm doorgaans niet kan zien —, dat dikwels een voorwerp bij zich neemt, vindt men in de laatst genoemde streken meestal dat de twee werkwoorden onmiddellik op elkaar volgen, en daarna het objekt en de bepalingen: „'n paar dae daarna *gaan drink* Jakhals een agtermiddag water” (O.K., I, 136, door M. H. Nesor, van wie men zou vermoeden dat hij, blijkens 't gebruiken van *ok*, niet uit de Westelijke Provincie afkomstig is), „Oom Piet *gaan maak* toen die deur oop”, (t. a. p., 236²), „maar hasi *kom steel* snags as dit donker is fan di dam se water” (O.K., II, 15²), „toen *kom kijk* di boer” (t. a. p. 35²), „ons twee *gaan steek* hom uit” (t. a. p. 214¹), „as julle *loop hang* di krappe en paddas op” (O.K., III, 53¹). In de Westelijke Provincie komt deze volgorde wel voor, doch dan uitsluitend onder minder beschaafden, inzonderheid gekleurden, terwijl hier doorgaans de twee werkwoorden van elkaar gescheiden worden door het objekt en de bepalingen, of een ander woord in de zin: b. v. „'n paar dae daarna *gaan* Jakhals een agtermiddag water *drink*”, „toe *kom* die boer *kyk*” enz.

§ 37. Ook in zake provincialismen, woorden en uitdrukkingen die verschillende gedeelten van het land soms met elkaar gemeen hebben, terwijl zij in andere streken ongewoon of zelfs onbekend zijn, bestaat er meer verschil

in het Afrikaans dan in de regel wordt aangenomen. Wegens het uitgestrekt gebied, is 't echter uiteraard moeilijk dit in biezonderheden na te gaan.

§ 38. Wanneer wij de verschillen, in de voorafgaande paragrafen vermeld, nagaan, volgt daaruit onder meer het volgende:

1. Dat 't over 't algemeen heel moeilijk is grenzen aan te geven voor de waargenomen verschillen. Voor sommige afwijkingen, b. v. lange *ie*, lange *oe* voor *ee*, *oo*, *tj* gelijk aan *t + j* en niet gelijk aan de palatale klapper, de keel-*r*, kunnen wij meer bepaalde streken aanwijzen; meestal gaat dit echter bezwaarlijk. Toch heb ik gemeend deze proeve van dialektiese eigenaardigheden te mogen geven, en ik houd mij er van overtuigd, dat, wanneer een uitgebreid onderzoek op de plaatsen zelf ingesteld wordt, er nog veel meer aan 't licht zal komen, waarmee de Afrikaanse taalwetenschap haar voordeel zal kunnen doen.

2. Dat de verschillen voor 'n aanzienlik deel hierop neerkomen, dat wat in sommige gedeelten voor onbeschaafd geldt, in andere streken als in alle opzichten beschaafd wordt beschouwd, en dat wel door goed opgevoeden. Ik zou hier naam en toenaam kunnen noemen van verschillende personen, die mij herhaaldelik de verzekering gaven dat zekere vormen van uitspraak alleen onder gekleurden, desnoods minder beschaafde blanken, worden gehoord, terwyl dezelfde zegslieden later, bij het onbewust spreken, dezelfde eigenaardigheden in hun taal lieten horen, hoewel ze reeds enkele jaren weg zijn uit de omgeving waar ze geboren en opgegroeid zijn.

3. Dat deze afwijkingen vóór de Grote Trek (\pm 1834—1840) moeten bestaan hebben, doch dan niet omdat zij anders groter hadden moeten zijn, zoals Viljoen zegt, § 69 — daarvoor is sedert 1834 te weinig tijd verlopen —, maar omdat ongeveer dezelfde verschillen ook in

een groot gedeelte van de Oude Kolonie bestaan, soms onder minderen, dikwels onder de beschaafden.

In verschillende opzichten kan men de Westelike Provincie, met uitzondering vooral van de distrikten Paarl en Stellenbosch, van de rest van het taalgebied scheiden.

§ 39. Ik geef hier enkele staaltjes van Afrikaans in de mond van Grikwas en andere gekleurden.

In O.K, I, 163, zegt een Grikwa: „Wel, *duusman sê kind* ¹⁾, jy fra in myn karakter, mar ek sal jou dit fertel. Op di plaas waar ek *le ry* het. is *twé niggis*, en toen ek di werf le inkom, toen le staan sy mar daar’.... „Toen ek afklim, *sê hy se fader*,... en hy se moeder *sê*’...., „galiefte *niggis*, ek le soek na ’n frou’. „Ja, et *sê*, mar dan moet jy dat ons *more* di ou folk le fra, om te loop trou’.... „Ek wat Karools is, gevoel my fandag reg onbekwaam’.... „Want ferlede week het ek nog met ander fan ons manne gaan le blesbok skiit, en toen het mos fan ons ongeluk gekom; want fan ons agtermanne het mos fan ons foorste manne ge *le brik skiit* ²⁾ en dat was fan ons feel beterste manne, fan mama Doortji *sê soort*’.
„Ekraag an di man:’ „Het se man, hoe het jy dan gemaak? Jy het mos le brik skiit”. „Het *sê*, ek had self spyt, want dit is ’n feel beterste man; mar ek wil gaoer ³⁾ het, en toen het ek gakoer ³⁾. Ek denk fendag an Boomplaas, want daar het *ons* mos *wat Grikwas is* mos folriem gejaag, en wat ou rooies is het gelè rol, want di boer het mos fer ons uitgearle” ⁴⁾.

In deel II, bl. 89, lezen wij van een Grikwa: „hay,

¹⁾ De kursivering en zijn van mij.

²⁾ *brik* voor *breek* betekent „dood”.

³⁾ *gaoer* = over heen schieten, *gakoer* = te kort schieten.

⁴⁾ *uitgearle* moet ongeveer betekenen „een nederlaag bezorgen, klop geven.”

etse, deusman se kind, jy le stan skint Grikwa se kind by di korakter, het deusman se kind ni ge le stan oplet, hoe boer se kind le stan ferwonder by di plaas, hoe Krikwa se kind le stan lees di krant ni?"

„Wat le stan jy nog di dood ¹⁾ le ry? osse moeg, wa'e le banka ²⁾ swaar, le stan fat di dood, *goi* by water".

„Etse broer goete, Grikwa se kind le stan loop *nout* by donker ni ... Etse broer goete le stan praat nou fan di dai ³⁾ dat duiwel nou sal le stan ry met hond se kind"....

„Ai etse praat nou fan Doortji goete wat al aand le stan donker karn di groot karn; ou *nooi* goete kan le stan dood slaan Doortji goete, mar Grikwa se kind le stan loop *nout* donker by *strouheus* (strooihuis) ni". Van 'n Boesman lezen wij in O. K., II, bl. 21: „Mentig! mar kyk, so 'n ysterfark-goed! hy laat 'n mensgoed daarom lelik skrik! Mastig! ekke wou oek weg spreng, en ek fal o'er di kleep, en een trap bo op mien, dat ek biina bars. Mastig! baas Sarel het ferniet 'n groot mond, hy hardloop daarom nes ons goed".

In Deel IV, bl. 23, 24 zegt 'n Grikwa: „Ai, heetse, as di *Lou* di feul le foug, dan moet hy dood, ja dat ees seker, hy moet dood, as dit so ees", „di Lou moet *gesoek kom*; hy moet di fandag dood". „Ja, soos eek foel oek reeg ongereus, een fan oens sal moet gefoung woord. Des jammer lat oens ni weet wi dat hy ees dan kon oens hom by di hoeis gelastaaan het". Een ander zegt: „Jammer lat oens ni seker ees wi lat hy ees, anders kon oens lat hy te *oemdraai*". Een derde zegt: „Ai, heetse, terwyl lat oens nou ni seker ees wi sal gefoung woord, nou moet ons liwerste almal lê *oemdraai* en hoeistoe gaan, dan ees oens almal fylig".

¹⁾ *dood* = dode.

²⁾ *banka* voor *baing* = zeer. ³⁾ *dai* = dag.

Opm. 1. Het gebruik van *le*, *lê* komt o. a. voor onder de arme blanken in het Noordwesten van de Kaap Kolonie, evenals de uitdrukking *lê breek (brik) skiet*, en *goet(e)* als achtervoegsel. *Le*, *lê* is ontstaan uit *leggen*, vgl. Afrik. *leh*, zoals Hesseling reeds heeft vermoed, zie Negerhollands der Deense Antillen, p. 106. Vgl. over het gebruik van *le* in het Negerhollands, waar het dikwels voorkomt, t. a. p. § 58. Ook hoort men in dat deel van de Kaap Kolonie *gaoer*, en *gefloer* voor *geferloor*.

Opm. 2. De omschrijving *ons wat.... is, jy wat.... is* enz., zo gewoon onder deze en andere gekleurden, hoort men eveneens veel onder beschaafde blanken door het hele land. Vergelijk met uitdrukkingen als *Grikwa se kind*, *duusman se kind* enz., de gewone Afrikaanse uitdrukking *hont se kint* „verstoteling”.

Opm. 3. Vgl. over *goi* § 22.

Opm. 4. *Nout* voor *nooit* heb ik als platte uitspraak ook in Worcester gehoord. Vgl. verder *strou(heus)* voor *strooi(huis)*.

Opm. 5. Vgl. over *lou* voor *leeou*, § 29.

Opm. 6. Het gebruik van *kom* in „di Lou moet gesoek *kom*” hoort men veel onder blanken. Mij is meer gewoon *moet gesoek* wort of *worre*.

Opm. 7. Met *oem* in *oendraai* voor *omdraai*, vergelijk men *oener* voor *onner*, § 21.

Opm. 8. Vgl. over *more* voor *morre* § 22.